

9. Чому українці й росіяни – не «братні» народи? *Ukrainer*. 2022. URL: <https://www.ukrainer.net/ne-bratni-narody/>

10. Чому українці та росіяни історично – не «братні народи»? *Український інститут національної пам'яті*. 2022. URL: <https://uinp.gov.ua/informaciyini-materialy/rosiysko-ukrayinska-viyna-istorychnyy-kontekst/chomu-ukrayinci-ta-rosiyany-istorychno-ne-bratni-narody-infografika>

11. Jean Darrouzès. *Notitiae episcopatum Ecclesiae Constantinopolitanae*. Paris, 1981. 538 p.

Стьопчкін Михайло

Запорізький національний університет

ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ 1917–1921 РР. У НАЗВАХ ВІЙСЬКОВИХ ЧАСТИН ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ПЕРІОДУ НОВІТНЬОЇ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ 2014–2025 РР.

Ключові слова: Українська Народна Республіка, Україна, Визвольні змагання, Збройні Сили України, Новітня російсько-українська війна.

Keywords: Ukrainian People's Republic, Ukraine, Liberation struggle, Armed Forces of Ukraine, Contemporary Russian-Ukrainian war.

Новітня російсько-українська війна (2014–2025) є своєрідним продовженням Визвольних змагань (1917–1921), адже у вказаних конфліктах конфліктуючими сторонами є дві країни – Україна та Росія. Історична пам'ять, яка залишилася з часів Визвольних змагань, справляє свій вплив на найменування українських військових частин у часи Новітньої російсько-української війни. Для українців неабияке значення в розбудові власних Збройних Сил становить військово-історична пам'ять та традиції, які закладалися впродовж усієї історії розбудови національного війська України.

Новітня російсько-українська війна (2014–2025) і Визвольні змагання (1917–1921) мають ознаки гібридних конфліктів. Російські путінське та лєнінське політичні керівництва використовували в обох конфліктах невизнані проросійські квазідержавні формування. У Новітній російсько-українській війні – це «Д/ЛНР»; у Першій советсько-українській війні – «Донецько-Криворізька радянська республіка», «Одеська радянська республіка» та «Радянська республіка Тавриди». Проросійські квазідержавні утворення використовували військові формування з місцевих сепаратистів та з більшовиків.

Розбудова Збройних Сил новітньої України обґрунтована тією історичною спадщиною, яка їм дісталася від збройних формувань та регулярної армії Української Народної Республіки. Передусім така спадковість пояснюється не тільки збереженням військово-історичних традицій. Переїняття історичної військової спадщини від Української Народної Республіки демонструє, що новітня Україна має пряме державотворче продовження від Української Народної Республіки.

Варто зазначити про 131-й окремий розвідувальний батальйон імені полковника Євгена Коновальця. Ця військова частина була створена ще в часи гібридної фази Новітньої російсько-української війни (2014–2025) [2]. 1 жовтня 2023 р. батальйону присвоєно почесне найменування «імені полковника Євгена Коновальця» [3].

Євген Коновалець (1891–1938) ще студентом здійснював активну громадсько-політичну діяльність. Мобілізований до австро-угорської армії у часи Першої світової війни, дослужився до звання командира чети (взводу) в 19-му ландверному полку. У червні 1915 р. Коновалець було взято в російський полон і інтерновано в Царицин (Волгоград). Після Лютневої революції Євген Коновалець втік з полону до Києва, де розпочав служити розбудові українського війська [4, с. 41–53]. У січні 1918 р. Євгена Коновальця обрано командиром Галицько-Буковинського куреня Січових Стрільців – добровольчого збройного формування, створеного з військовополонених-галичан у Києві. Курінь боровив Київ у Першій советсько-українській війні (1917–1918); ліквідував січневий більшовицький заколот у Києві; охороняв очільників Центральної Ради. Бійці формування зарекомендували себе як здисципліновані та вишколені [4, с. 54–55].

Ще варто згадати про 26-ту артилерійську бригаду імені генерал-хорунжого Романа Дашкевича. Сама бригада була сформована у 2004 р. 6 травня 2019 р. бригаді присвоєно почесне найменування імені генерал-хорунжого Романа Дашкевича [5].

Роман Дашкевич (1892–1975) заснував у свої студентські роки молодіжне політичне товариство «Січові Стрільці – II». З 1915 р. служив старшиною артилерії в австро-угорській армії, в 1915 р. потрапив до російського полону. Пізніше долучився до розбудови збройних формувань УНР, зокрема її артилерійської складової [6, с. 40–44; 7, с. 133–134].

Також згадаємо 57-му окрему мотопіхотну бригаду імені кошового отамана Костя Гордієнка. Бригада була започаткована в жовтні 2014 р. під час гібридної фази Новітньої російсько-української війни. Створена на базі 1-ї спеціальної бригади територіальної оборони в місті Кропивницький. 6 травня 2019 р. бригаді присвоєно почесне найменування – «імені кошового отамана Костя Гордієнка» [14].

Постать кошового Костя Гордієнка є важливою не тільки через Новітню російсько-українську війну (2014–2025) та Визвольні змагання (1917–1921). Безпосередньо сам кошовий був учасником московсько-українських війн XVIII ст. Кошовий отаман Кость Гордієнко (?–1733) був кошовим отаманом Запорізької Січі. Він відкрито виступив проти російського самодержавства царя Петра I [8].

Ім'я Костя Гордієнка стосується і Визвольних змагань (1917–1921). Ще в серпні 1917 р. було українізовано 34-ий армійський корпус Російської армії і перетворено його на 1-ий Український корпус [6, с. 23]. У вир українізації потрапила Туркестанська дивізія, з якої було зукраїнізовано полк, який отримав назву «полк імені кошового Костя Гордієнка». Коли розпочалася Перша советсько-українська війна, полк, не відміну від багатьох інших українізованих частин, не розпався. Вояки полку залишили фронт, на який потрапили в часи Першої світової війни, і брали участь у захисті України від більшовицької інтервенції [6, с. 34; 9, с. 15–16].

Славетну пам'ять має 93-тя окрема механізована бригада «Холодний Яр», що була створена в далекому 1992 р. Сформована на базі 93-ї механізованої дивізії Збройних Сил України. Дислокувалася на Подніпров'ї та Запоріжжі. Стала першою військовою частиною, яка брала участь у миротворчих місіях. З початку гібридної фази Новітньої російсько-української війни бригада боронила До-

нецький аеропорт, звільняла Піски та брала участь в інших воєнних операціях [10].

«Холодний Яр», або Холодноярська республіка (1919–1922), охоплювала території сучасних Чигиринських та Кам'янських районів Черкаської області. Центр республіки знаходився в урочищі Холодний Яр, у Мотронинському Свято-Троїцькому монастирі. Очільники збройного формування республіки, брати Чучупаки, вели боротьбу проти більшовиків та білогвардійців. Повстанське керівництво визнавало чинним лише Українську Народну Республіку і йшло в бій під її прапором [11].

28-ма окрема механізована бригада імені Лицарів Зимового Походу має дуже унікальну історію формування. Вона бере свій початок від естонської армії. У 1940 р., коли Естонія була окупована советськими військами, естонська національна армія увійшла у склад Червоної армії і була розформована на полки. Один із таких полків, 21-ий стрілецький, опинився на теренах України. Згодом полку присвоїли назву 89-го гвардійського стрілецького. Місце дислокації полку було у сел. Чорноморське під Одесою. У 1992 р. полк перейшов до складу Збройних Сил України. У 1998 р. з цього полку була створена 28-ма окрема механізована бригада Збройних Сил України. Під час гібридної фази Новітньої російсько-української війни (2014–2025) бригада одразу вирушила на південь Донеччини утримувати державний кордон з Росією [12]. 23 серпня 2019 р. бригаді було присвоєно найменування «імені Лицарів Зимового походу» [13].

Згадка про Зимовий похід безпосередньо пов'язана з подіями Другої советсько-української війни (1918–1921). Під час війни, влітку 1919 р., Українська галицька армія спільно з армією Директорії розпочали сумісний похід проти більшовиків на Правобережжі України. Українські вояки вирушили у партизанський рейд більшовицькими тилами [1, с. 134–136].

Отже, бачимо, що увага до військово-історичної пам'яті Визвольних змагань є важливим ідейним чинником у найменуванні новітніх українських військових частин. Враховуючи сьогоденні історичні аналогії, Новітню війну України з Російською Федерацією, маємо логічні підстави звертатись до попереднього досвіду боротьби Української Народної Республіки з Російською Советською Республікою / Російською Соціалістичною Федеративною Советською Республікою. Передусім таке звернення до минулого сприяє більш чіткому усвідомленню боротьби проти російського ворога, яка триває і досі та мотивує до остаточної перемоги над ним. До того ж збереження військово-історичної пам'яті Української Народної Республіки і передання її військовим новітньої України має освітньо-просвітницьку мету.

Передання сучасним військовим України славетного минулого українського вояцтва збагачує їхню духовну та інтелектуальну скарбницю; показує, що українські вояки мають героїчний спадок попередніх борців за незалежність; унеможлиблює забуття подвигу пращурів сьгоднішніми поколіннями.

Джерела та література

1. Турченко Ф., Каганов Ю., Турченко Г. Історія України (1914–1945): підручник для здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра у галузі гуманітарних наук. Запоріжжя: «Гельветика», 2021. 368 с.

2. 131-й розвідбат – народжений війною. *Ukrainian Military Pages*. 06 червня 2019 р. URL: <https://web.archive.org/web/20190306111502/https://www.ukrmilitary.com/2016/04/131-orborn-of-war.html>
3. Дим Н. В ЗСУ з'явився батальйон Євгена Коновальця: президент вручив почесні найменування і відзнаки. *Новинарня. Новини України, що воює*. 01 жовтня 2023 р. URL: <https://novynarnia.com/2023/10/01/v-zsu-zyavyvsya-bataljon-yevgena-konovalczya-prezydent-vruchyv-pochesni-najmenuvannya-i-vidznaky/>
4. Коляда І., Куцик Р. Знамениті українці: Євген Коновалець. Харків: Фоліо, 2023. 126 с.
5. Президент України присвоїв 26 артилерійській бригаді почесне найменування «імені генерал-хорунжого Романа Дашкевича». *Житомирська обласна державна адміністрація*. 06 травня 2019 р. URL: <https://oda.zht.gov.ua/news/prezydent-ukrayiny-prysvoyiv-26-artyleryjskij-brygadi-pochesne-najmenuvannya-imeni-general-horunzhogo-romana-dashkevycha/>
6. Стефанів З. Українські Збройні сили 1917–1921 рр. ч. 1: Доба Центральної Ради і Гетьманату. 2-ге видання. Вінніпег: СУВ, 1947. 119 с.
7. Тинченко Я. Офіцерський корпус армії Української Народної Республіки. Київ: Темпора, 2007. 536 с.
8. Станіславський В. Гордієнко Кость. *Енциклопедія історії України*: Т. 2: Г–Д / редкол.: Валерій Смолій та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: Наукова думка, 2004. 688 с. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Gordienko_K
9. Тинченко Я. Новітні запорожці. Війська Центральної Ради, березень 1917 – квітень 1918: науково-популярне видання. Київ: Темпора, 2010. 112 с.
10. Андрійчук А. «Ніколи назад», – історія й бойові звитяги 93-ї ОМБр «Холодний Яр». *Ukrainer*. 7 вересня 2023 р. URL: <https://www.ukrainer.net/93-ombr-kholodnyy-yar/>
11. Мараєв В. Холодноярська республіка. 1921. *Енциклопедія історії України*: Т. 10: Т–Я / редкол.: В. Смолій та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: Наукова думка, 2013. 688 с. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Kholodnoiarska_respublika_1921
12. Тинченко Я. За Україну, за Естонію. Незвичайна біографія 28 ОМБр ім. Лицарів Зимового походу. *Український тиждень*. 1 вересня 2022 р. URL: <https://tyzhden.ua/za-ukrainu-za-estoniiu-nezvychajna-biohrafiiia-28-ombr-im-lytsariv-zymovoho-pokhodu/>
13. Почесні найменування українських частин. *Militarnyi*. 23 серпня 2019 р. URL: <https://mil.in.ua/uk/news/pochesni-najmenuvannya-ukrayinskyh-chastyn/>
14. Печерський А. Всеволод Петрів – творець Полку імені Костя Гордієнка: до 140-річчя від дня народження. *АрміяInform*. 14 січня 2023 р. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/01/14/vsevolod-petriv-tvorecz-polku-imeni-kostya-gordiyenka-do-140-richchya-vid-dnya-narodzhennya/>